

Віктор Брехуненко
м. Київ

**ІСТОРІЯ: УКРАЇНА І СВІТ (інтегр. курс., рівень стандарту):
підручн. для 10-го кл., закл. заг. сер. освіти / М. М. Мудрий,
О. Г. Аркуша. Київ: Генеза, 2018**

Гостра полеміка навколо електронної версії згаданого підручника для 10-го класу сягнула вже й політичної площини. Звісно, будь-який притомний науковець має бути проти суто політичних втручань у дослідницький процес, тим паче цензури й бити по руках уже на старті, щоб потім не було запізно. Але з досі оприлюдненої інформації не видно, щоб у фаховому середовищі авторів піддавали остракізму. Так, на вченій раді історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка дискусії точилися лише з приводу концептуальних підходів, використаних у підручнику. Що ж до того, що втрутилися політики (Львівська обласна рада) і медіа, то в даному випадку, погодьмося, більше винні ми, історики, бо й далі наступаємо та ті самі граблі, віддавши підручники на пошалу Міністерству освіти і науки. Розміщення тексту підручника на міністерському сайті, хочемо ми чи не хочемо, сигналізує всім, що фахова спільнота, нібито досягла згоди, тим більше, що перед тим не було чути про якісь дискусії чи протести. Насправді ж текст підручника розмістили на сайті Міністерства вже після того, які він потрапив до друкарні, і ніхто нічого вже не міг вдіяти.

Як відомо, значення шкільного курсу історії виходить далеко за межі опанування учнями системою знань. Історія є ключовим предметом формування світогляду, а новітня російсько-українська війна з граничною відвертістю відтінила той факт, що світоглядні орієнтири суспільства – це питання національної безпеки, і то – першочергове.

Тому зазначений розголос не може не спонукати фахових істориків щонайменше до ознайомлення з текстом підручника. А по-друге, мусимо перевести розмову у **ФАХОВУ** площину, продискутувати чи відповідає підручник потребам дня. Саме мету розпочати таку дискусію та без упереджень розібратися, з чим маємо справу, і переслідує ця стаття. Адже сподіваюсь, що

більшість з нас налаштовані на конструктив, зацікавлені в появі справді якісного підручника, незалежно від прізвищ авторів, а тому сприйматимуть фахові зауваження та роздуми, вимкнувши, на жаль, типову нині логіку: є дві точки зору – моя і неправильна, а хто мене критикує – той ворог.

Одразу скажу, що здебільшого уникатиму аналізу фактологічного наповнення тексту: про набір дат, подій тощо можна сперечатися до нескінченності, і кожен по-своєму матиме рацію. Куди важливіше зосередитися на тому, які відчуття української історії в контексті світової підручник формують. Чи буде це глибоке розуміння її нормальності на тлі інших у своїх світлих і темних сторонах, трагедіях і зразках жертвовності заради України. А, може, навпаки він провокуватиме самоїдство, комплекс вини, приреченість України бути об'єктом чужих зазіхань та хлопчиком для биття. Формуватиме рішучість до системного реформування українського життя та захисту України зі зброєю в руках чи поневолюватиме свідомість навіюванням переконань про марність сподівань щось змінити. Які відповіді на сторінках підручника знайде учень на ті складні історичні питання, що ними віддавна так активно бомбардують свідомість українців? Чутиметься впевнено в сучасній гібридній війні, матиме на основі розуміння історії внутрішній фільтр для несприйняття ідеологічних маніпуляцій чи стане їх легкою здобиччю.

На жаль, спроби деконструкції тексту підручника задля увиразнення власне комплексу уявлень та ідей, які він вкидає в голови учнів, підштовхують до гірких висновків. Хотіли того автори, чи ні (сподіваюся, що ні), але по факту вийшло так, що він формує свідомість відкриту до різноманітних ідеологічних маніпуляцій. Це той випадок, коли буду надзвичайно радий помилитися. Вкажіть на хиби моїх інтерпретацій, які підвели до такого висновку!

Та для початку кілька слів про позитиви підручника. Читається легко. Включено низку сюжетів, які формують глибше і рельєфніше відчуття епохи та зацікавлюють учнів історією: повсякдення, реакція населення на війни, добродійність, емансипація жінок, роль науки, позитивний образ підприємливої людини та ін. Вдалим вийшло включення параграфу про кримсько-татарський національний рух, а також сюжету про ставлення в УНР та ЗУНР до національних меншин. Ще одним безумовним плюсом є той факт, що дуже тонко виписане таке складне питання, як єврейські погроми під час Української революції 1917-1921 рр. Розумно подано інформацію про січових стрільців, австрійську та російську політику в Галичині у 1914-1915 рр. Проникливим, доказовим і збалансованим вийшов сюжет про Голокост.

Шкода, але ці та інші позитиви відходять на задній план, коли взятися до деконструкції глибоких переконань, які вкорінює текст. Відправним пунктом тут є абсолютизація принципу толерантності. Звичайно, для всіх, хто не розучився думати, ідеї толерантності немає розумної альтернативи. Проте важливо не прикривати гаслом про толерантність небажання називати речі своїми іменами. А в підручнику прагнення до виваженого тлумачення складних і болючих питань призвело у низці принципових моментів до такої дистильованості викладу, що в учнів формується викривлене сприйняття минулого та ще й українським коштом. Аж до появи неприйнятних ціннісних орієнтирів. Автори взяли курс на ялове подання матеріалу, ухиляються від акцентів, здебільшого уникають причинно-наслідкових зв'язків або надміру спрощують. У підсумку ученя не знайде тієї опори, яка дозволить фільтрувати сучасні ідеологічні виклики, зокрема тоталітарні та людиноненависницькі.

Підручник пропонує рівноцінно-нейтральне ставлення до всього, крім тоталітарних ідеологій і практик. Мати загарбницькі геополітичні інтереси – нормально, асиміляторські плани – теж. Те, що «згідно з доктриною югослов'янства серби, хорвати і словенці були проголошені єдиним триім'яним народом» (с. 127), ніяк не коментується. А що? – все добре і толерантно! Як і асиміляторські плани Росії та Польщі щодо українців. Беззубий стиль призвів до того, що образ марксизму вийшов дуже привабливим. Лише виконавці підкачали, створивши «кривавий тоталітарний режим» (с. 149). А чому б не зачитувати Івана Франка, який влучно показав, що поява такого режиму закладена в самій ідеології.

У підручнику немає відповіді на одне з ключових для сприйняття української історії питань: чому українці не змогли утвердити свою державу в 1917-1921 рр., а фіні, поляки, чехи, латвійці та ін. зуміли? Проблема поразки Української революції розглядається неакцентовано, розпорошено, дуже спрощено, по суті як військова поразка та деякі прорахунки влад. Водночас не пояснюється, за рахунок чого вдалося вистояти іншим народам. Брак такого підґрунтя навіює враження, що українці уцербні, принципово не здатні до самоорганізації й приречені на зовнішнє управління. І це резонує з давнім російським міфом, нині актуалізованому Кремлем. А можна було б подати проблему під іншим кутом: пояснити причину фатального ураження української інтелігенції ідеями федералізму, показати шкідливість примату ідеї соціальних перетворень над державним будівництвом, особливо в умовах зовнішньої загрози, висвітлити роль селян в утвердженні російської більшовицької влади. Аж проситься порівняння українських

діячів з Ю. Пілсудським та К. Маннергеймом. А увиразнення убивчої ролі західних демократій вистелило б дорогу до логічного пояснення, чому ідеологія українського націоналізму була саме такою і сприймалася тоді як єдиний ефективний вихід. І для цього не треба додаткових аркушів. Відмовившись від не-виправдано розлогого висвітлення більшовицького перевороту в Росії, можна було б, за бажання, легко виділити місце для перелічених вище речей, які б сформували зовсім інше сприйняття минулого та інші життєві орієнтири.

Чую закиди, що автори вирішили дати учневі і вчителєві подумати, використати додаткові джерела, звести до купи розкидані по різних параграфах тези тощо. Обома руками за творчий підхід, стимулювання дискусій тощо. Але знову ж таки слід відділити зерно від маніпулятивної половини. Щоб учень міг справді подумати, а не механічно засвоїв щось з інтернету або довільно вибраної книги, йому слід дати базове розуміння, на яке він може зіпертися. Наприклад, спершу слід порівняти світогляд П. Скоропадського та К. Маннергейма й показати наслідки їхньої діяльності для України та Фінляндії, а вже потім дати учням поміркувати над тим, чому саме такі моделі світобачення були притаманні цим постатям. Інший приклад: показавши недалекоглядність українських селян, які купилися на російську більшовицьку соціальну демагогію й вистелили дорогу до Голодомору-геноциду, скерувати учнів у бік з'ясування причин такої фатальної сліпоты. Заодно буде сформовано вкрай потрібну сьогодні установку на відразу до популізму й патерналізму.

Щоб не повертатися до Української революції, кілька слів про інші незрозумілі підходи. Вплив дуже виграшного моменту для формування світогляду учнів – Конституції УНР – зведено до мінімуму, оскільки бракує порівняння з іншими конституціями. Де ж, як не в цьому підручнику, таке порівняння зробити і вселити у свідомість учнів гордість за своїх. Яка була потреба в іншому параграфі підкреслювати, що Конституцію прийняли «похапцем» (с. 75). Але ж текст розроблявся тривалий, як на революцію, час! Учень сприйме оте «похапцем» не так, як науковець, а негативно. Якщо вже й хотіли автори наголосити на цій швидкості, то мали б написати про ухвалення в екстремальних умовах, а не «топити» і Центральну раду, і Конституцію.

Аналогічний з «похапцем» ефект має наведення прислів'я «у вагоні Директорія – під вагоном територія» (с. 82). Саме воно сформує підвалини образу УНР і С. Петлюри. І зрозуміло які! А навіщо було у загалом вдалому параграфі про січових стрільців уципнути їх тим, що у стрілецьких піснях нічого не мовиться про ... селян (!?) (с. 23) і цим пробувати штучно зма-

зати позитивний образ січовиків. Де в Європі тоді оспівували не вояка, а селянина?

Важко зрозуміти сенс вживання без спеціального пояснення тези «Українська держава (Гетьманат Скоропадського) існувала з 29 квітня 1918 року по 14 грудня 1918 р.» (с. 75). Це ж не наукова праця!!! Ефект у головах учнів легко спрогнозувати: українська держава існувала лише в цей період.

Що завадило обмежитися поняттям «Гетьманат» і не сіяти в головах хаос?

Неадекватне вживання термінів спотворює розуміння епохи українським коштом і в багатьох інших випадках. Зокрема, хоча й використовується поняття «російсько-українська війна», але текст рясніє поняттями «більшовицькі війська», «більшовики» і навіть «більшовицька влада в Україні» (с. 83). Це затуманює характер війни, бо ж «більшовики» не тотожні «росіянам» і розмивається той факт, що Україна стала жертвою саме російської агресії у формі гібридної війни. Паралелі з сучасною війною тут очевидні, як і загроза від підручника, що учні «творчо» перекинуть місток у сучасність і засумніваються чи події на Донбасі – це російська агресія чи ні.

Зрештою, автори уникли кваліфікації встановлення російської зверхності над Україною як **окупації**, що тривала з перервою під час Другої світової до 1991 р. Гадаю, пояснення тут криється в залишках у свідомості радянських стереотипів. Про те, що автори розуміють суть справи, і намагаються вийти з-під можливої критики, свідчать такі тези зі с. 115: «Головним прагненням більшовиків було збереження імперії», «основні інститути СРСР було сформовано ще під час бойових дій і насаджено силою зброї. Утворення СРСР у 1922 р. тільки формально завершило цей процес». Навіщо таке словесне плетиво? Тут слід назвати речі своїми іменами, і тоді це дасть відповідну проекцію для пояснення проблем колективізації, Голодомору, реакції українців на Другу світову, та й проголошення незалежності в 1991 р. Інакше на 28-му році незалежності, та ще й в умовах війни з Росією, в голови учнів вкладатимемо непоправний когнітивний дисонанс: якщо не було окупації України, то від кого тоді ми незалежнилися в 1991 р. А що робити вчителю, коли учень запитає його: «Якщо події 1919-1921 рр. – не окупація, то й нині у Криму та на Донбасі теж її немає»? Путін же заплодує.

Ну, і вишенька на торті: теза «Більшовицьке керівництво зайнялося розбудовою радянської державності в Україні» (с. 113). Насправді ж загарбникам йшлося про окупаційну владну вертикаль. На можливий закид, що в тезі мовиться не про «українську державність», а про «радянську державність в Україні», відповім відразу: підручник читають учні, а не профе-

сори, а поняття «радянська державність в Україні» не тотожна поняттю «російському окупаційному режимові», що годилося б прикладати. І навіть з точки зору толерантності. Вживається ж у тексті поняття «німецький окупаційний режим» (с. 241), тому образимо німців, якщо не буде «російської окупації».

До речі подвійний стандарт, який працює на утримання українців у полоні радянських міфів, застосований і до подій Другої світової на теренах України. Витіснення одного окупанта (Німеччини) іншим – Російською імперією під вивіскою СРСР – подається по-радянськи як «звільнення» (с. 268).

Цілком вписується в обраний авторами сценарій і притлумлення справжньої мети організованого Москвою Голодоморугеноциду. Жenu від себе це відчуття, а воно не тікає: причини виписані маніпулятивно. Судіть самі: «Цілеспрямованим наслідком більшовицької політики в Україні став Голодомор

1932-1933 рр. Це було застосування терору голодом у відповідь на опір українців сталінським перетворенням. Сталін погрожував завдати нищівного удару всім, хто перешкоджатиме його планам. Ще влітку 1932 року у листі до Кагановича він зізнався, що боїться втратити Україну. Тож у період між груднем 1932 і лютим 1933 року було завдано випереджувального удару по українському селу» (с. 172). Виношу за дужки помилокві дати, але виходить, що головна причина криється у спротиві українців сталінським перетворенням, а не в прагненні Кремля підрубати під корінь генофонд українського етносу. Де-де, а в розповіді про Голодомор слід бути максимально точним. Аж проситься порівняння з ситуацією в суміжних регіонах Росії та Білорусі, а заодно на Кубані, Північному Кавказі та Поволжі. Це виразно відтінить той факт, що саме проти українців як таких спрямували Голодомор, і дасть у руки учнів аргументи проти спроб закамуфлювати геноцид під «соціоцид» та проти заперечень, які линуць з Кремля та п'ятої колони в Україні. За всіх цих умов згадка в підручнику про лист Сталіна набуває функції громовідводу від можливої критики, що не враховано національної складової.

До речі, варто було б навести Конвенцію ООН «Про попередження злочинів геноциду та покарання за нього», а також промовисту оцінку Голодомору автора тексту Конвенції, вихідця зі Львова Рафаеля Лемкіна. І якраз тут дати учням свободу творчості для порівняння Голодомору з ознаками геноциду, зазначеними в Конвенції. Виникає також питання, чому в підручнику немає жодної згадки про те, що Київський апеляційний суд встановив, як факт геноциду, так і перелік осіб, які мали «спеціальний намір... – знищення частини саме української (а не будь-якої іншої) національної групи...». Дивує, що автори пройшли повз унікальну нагоду й не запропонували

ли учням попрацювати з надзвичайно змістовною й постійно оновлюваною картою Голодомору на сайті Українського наукового інституту Гарвардського університету. Крім усього, це ще й гарна нагода ненав'язливо (а значить, ефективно!) сформуувати в учнів відчуття гордості за український світ та його інтелектуальний потенціал.

Так само вихолощена сутність сталінської українізації. Глибинна причина – виявити всіх свідомих українців, щоб знищити (і знищили!), а згадані у підручнику причини важливі, але похідні. Невипадково згортання українізації робили під час Голодомору.

Ще одне складне питання – українсько-польські відносини. Які відповіді знайде учень у підручнику щодо причин трагедії на Волині 1943 р. і на ті тяжкі обвинувачення, які нині линуть з польського боку?

Польсько-українська війна 1918-1919 рр. виписана із засадничою вадою, яка закладає хибне розуміння подальших українсько-польських конфліктів, а саме: претензії поляків подаються як рівнозначні до претензій українців (с. 95). Мовляв, і ті, й ті мають рацію. По-друге, навряд чи випадково обійдено питання про те, що Верховна рада Паризької конференції у червні 1919 р. ухвалила рішення передати Галичину під тимчасове управління за умови надання їй автономії та – і це найголовніше – проведення плебісциту. Якби така теза була, то учень зовсім інакше сприйняв би і подальший дипломатичні зусилля Польщі з метою витиснути згоду на повноцінне володіння Галичиною, і причину загострення стосунків у 1920-1930-ті рр. Немає згадки про оборону Замостя генералом М. Безручком у 1920 р. А це ж такий привід показати, що українці потужно спричинилися до порятунку Польщі, за що отримали подяку у вигляді заперечення прав на власну державу в Галичині та на Волині.

Далі не краще. Осадництво згадано побіжно (с. 132), хоча заслуговувало на розгляд з акцентом, що Польща в такий спосіб прагнула змінити етнічний склад населення. Сучасний приклад того, як слід толерантно наголошувати на подібному, подає посол України в ООН В. Єльченко: «... впродовж періоду 2014-2017 років 108 тисяч людей переміщено з Російської Федерації в Крим і Севастополь. Що це, якщо не цілеспрямована політика на зміну демографічного складу регіону?» (<https://www.5.ua/regiony/yelchenko-v-radbezi-oonr-pereselyla-v-krum-108-tysiach-rosiian>).

Курс на асиміляцію українців «толерантно» названо тим, що «польська адміністрація створювала несприятливі умови для національно-культурного життя» (с. 132). Поруч теза: «На початку 20-х рр. польський уряд демонстрував готовність до поступок

українцям» (с. 132) Але ж саме тоді він відчайдушно боровся за те, щоб ЗУНР не було, навзамін прагнучи відкупитись незначними подачками! Зрештою, про пацифікацію згадано, але без акценту і швиденько перейдено до спроб замирення.

А отже, текст підручника не показує, що в основі конфлікту лежало завоювання ЗУНР Польщею та заперечення права бодай на автономію. Навіюються уявлення, що українці хоча й зазнали утисків, але кривди були не настільки брутальними, щоб викликати у нормальному суспільстві таку жорстку відповідь, коли через ослаблення німецького режиму виникла нагода. А отже, українці – «зарізяки» самі по собі, як це часто стверджують у Польщі. На такому тлі справді виважений сюжет про Волинь 1943 р. (с. 262) викличе зовсім інакшу реакцію, ніж це було б тоді, коли б автори виважено, але твердо описали стосунки 1920-1930-х рр. В останньому випадку сюжет виглядав би збалансованим і толерантним, але в теперішньому варіанті підручника лише підтверджує правоту риторики сучасної Варшави. Бо ж у Польщі наводять певні цифри та іншу конкретику, а тут лише пропонують повірити на слово, що на боці українців була «історична і реальна справедливість».

Далекосяжний гандж впливає з нерозбірливого вживання понять «Східна Галичина» та «Галичина». Взагалі з термінологічним апаратом в книзі справжня біда. У більшості зміст понять пояснюється не при першому використанні, а набагато пізніше, що неприпустимо, бо кидає в прорацію учнів, а вчителя змушує червоніти за всіх нас, істориків. Своєрідним чемпіоном тут є поняття «тоталітаризм», яке пояснюється аж на с. 151. Але у випадку з «Галичиною» справа не обмежується суто методичними вадами. Уводячи суто політичне поняття «Східна Галичина», автори автоматично навіюють думку, що під «Галичиною» йдеться про Східну Галичину + Західну Галичину. До чого призводить така нерозбірлива любов до бабусі Австрії можна переконатися з такої тези: «18 жовтня у Львові УНРрада проголосила утворення на теренах Австро-Угорщини, де українці становили більшість (Галичина, Буковина, Закарпаття) української держави (с. 95). Звідси впливає, що українці нібито замахнулися на державу включно з теренами Західної Галичини і вважали, що становлять там більшість населення. У Польщі легко можуть знайтися охочі здійснити лемент, що в Україні нині навіюють учням переконання про українські землі аж по Краків, готуючи ґрунт під територіальні претензії. І формально матимуть рацію. Навіщо на рівному місці давати в підручнику поживу до загострення українсько-польських відносин?

І наостанок про питання, яке викликало бурхливий резонанс у суспільстві – висвітлення проблематики ОУН та УПА.

На жаль, мушу констатувати, що саме тут маємо не тільки маніпуляції, а й свідоме перекручення фактів. Розпочати варто з маніпуляцій. З-поміж усіх ідеологій аналізуються лише марксизм, фашизм, нацизм та український націоналізм. Дивна вибірковість, а чому обійдені консерватизм, лібералізм. Аж проситься порівняння з ідеологіями націй, які подібно до українців змагалися за відновлення держав (сіонізм, ідеологія «лісових братів», Армії Крайової тощо). Однак український націоналізм штучно загнано у звужену проекцію, провокуючи появу викривлених уявлень. Тобто в інтегрованому підручнику вкотре бракує компаративістики там, де вона потрібна як повітря. Адже учні не зрозуміють головного: ідеологія ОУН перегується з ідеологіями поневолених націй. А поява у програмних документах ОУН у 1930 – на початку 1940-х рр. вождизму та інших рис, які тоді були притаманні й тоталітарним ідеологіям, була багато в чому зумовлена дискредитацією західними демократіями демократичного шляху виборювання держави. Тимчасова ж співпраця з німцями, що пішла під укіс після їхньої реакції на Акт 30 червня 1941 р., була вимушеним кроком, в умовах, коли західні демократії дискредитували себе (від ставлення до УНР та ЗУНР до віддання на поталу Гітлеру Чехословаччини та Польщі).

Подальше накручування спотвореного образу ОУН відбувається у пункті «Національні військові формування в німецькій армії. Прояви колабораціонізму». Саме сюди розміщено спроби ОУН утворити українське військо під тінню Вермахту, тобто використати типовий для всіх бездержавних націй сценарій доби Першої світової, коли сподівання покладалися на ворогів власної імперії. Це так, наче висвітлювати діяльність отців-засновників Американської держави Т. Джеферссона, Д. Вашингтона та ін. у параграфі «Рабовласництво в Америці». Іншими словами, батальйони «Нахтігаль» і «Роланд» названо колаборантами. І авторів не зупинив той факт, що їхні бійці ніколи не були громадянами СРСР, а Україна не мала тоді держави. Невже випадково? А які уявлення навіює той факт, що сюжет про батальйони включено до параграфу «Нацистський окупаційний режим»? Та однозначні! Колаборанти – оунівці (!), а заодно і проголошена ними Українська держава – складова частина німецького окупаційного режиму.

Заперечте мені!!!

Для підсилення негативного сприйняття учнями ОУН(б), яка боролася за відновлення української державності, що кидає тінь на всю боротьбу як таку, автори не гребують відвертою дезінформацією, покликаною зробити з оунівців виняткових колаборантів: «Вони (батальйони. – Авт.) стали єдиними формуваннями серед східних європейців, які брали участь у

нападі на СРСР» (с. 245). Отакої! А як же румунські, угорські, словацькі військові частини? Чи може не було естонського батальйону «Ерна»?

А як витулумачити те, що про Акт 30 червня 1941 р. йдеться аж після Сталінграду 1942, опису німецького окупаційного режиму та Голокосту?

Мета цілком зрозуміла: створити відповідний емоційний фон для сприйняття Акту й тих, хто його проголошував.

На такому тлі лише спробою відвести закиди, має вигляд теза, що ОУН(б) розглядала батальйони «Нахтігаль» і «Роланд» як зародки майбутнього українського війська. Але справу зроблено. ОУН(б) – колабораціоністи, до всього, станом на червень 1941 р. ще й виняткові! Особливо відтінює це той факт, що автори не бачать колабораціонізму там, де він насправді був: Бельгія, Голландія, Норвегія, Данія тощо. А носій класичного колабораціонізму – режим Віші – лише «намагався маневрувати між відкритою колаборацією з нацистами й спробами уникнути прямих контактів з нацистським окупаційним режимом» (с. 212-213). І тільки при характеристиці Петена вказується, що він «засновник колабораціоністського режиму Віші».

Годі говорити, що у підручнику нічого немає про бодай найбільші битви УПА проти військ НКВД та армійських частин, ні слова про героїзм та самопожертву. Герої, які віддали життя за Україну, не заслужили в підручнику жодної теплої згадки. Де у світі мислиме подібне? Де принципово не шанують борців за незалежність, якщо їхні ідеологеми чи практики викликають сьогодні застереження? Чи наснажить цей факт нинішнє покоління на захист Вітчизни? Цього хотіли автори?

Ще один показовий момент. Автори обійшли питання поширення мережі ОУН у Центральній, Південній та Східній Україні, роль «східняків» в УПА. І не випадково. Адже подібний пункт у параграфі не дозволив би «колотися» в головах учнів Україну, навіюючи давнє советське уявлення, що ОУН і УПА – це Західна Україна, решта українців – рішучі противники.

Саме драматургія формування в учнів образу ОУН та УПА наштовхує на думку, що і всі попередні маніпулятивні сюжети, з'явилися у такому вигляді не від недогляду, а цілеспрямовано.

Зрештою, не полишає відчуття поспіху, з яким писався підручник. Свідченням цього є прикрі фактологічні та коректорські помилки. Дивує коли одні дати подаються за григоріанським календарем, інші, сусідні, – за юліанським. Яка логіка в тому, що IV-й універсал Центральної Ради датовано 9-м січня (с. 66), хоча в інших підручниках і на рівні державного свята – 22 січня. Крім усього, як же діти складатимуть ЗНО?

Кінцевий висновок, на жаль, гіркий. Поспішно написаний підручник має кричущі концептуальні та методичні вади, а ще гірше прямі ознаки використання маніпулятивних технологій. Усе це зводить нанівець позитивні знахідки авторів, бо сформує в учнів як спотворені уявлення про ходу і дух української історії 1914-1945 рр., так і хибні ціннісні орієнтири. Учень після цього підручника вийде зі школи, на жаль, без осьових переконань, зате з почуттям ущербності українського світу, зі зневагою до борців за незалежність, без відповідей на гострі питання та звинувачення, які він чує від наших сусідів. Вийде не діяльним громадянином, готовим на самопожертву взагалі і заради України зокрема, а безвольним, сповненим переконання, що будь-яка поведінка виправдана, а противитися зовнішнім обставинам – даремна справа. Такий учень буде вдячним об'єктом для інформаційних маніпуляцій. Яку долю це віщує Україні, цілком зрозуміло.

Та чи хочемо цього ми?

Отримано: 10.11.2018